

Nie masz lepszej zwierzyny jako nasza gąska: dobre piórko, dobry mech, nie gań mi i mięska

Mikołaj Rej

TRADYCYJNA GĘSINA WIEJSKA

Standard chowu gęsi

OPRACOWANIE

dr inż. Halina Bielińska (pkt. 1-10)

Instytut Zootechniki – Państwowy Instytut Badawczy
Zakład Doświadczalny Kołuda Wielka
ul. Parkowa 1, 88-160 Janikowo (woj. kujawsko-pomorskie)

dr Mikołaj Niedek (pkt. 11)

NARODOWY INSTYTUT KULTURY I DZIEDZICTWA WSI
W WARSZAWIE
ul. Krakowskie Przedmieście 66, 00-322 Warszawa

SPIS TREŚCI

1. Kwestionariusz gotowości gospodarstwa do chowu.....	3
2. Tradycja chowu gęsi w Polsce.....	4
3. Rodzime rasy i odmiany gęsi.....	4
4. Przygotowanie warunków chowu gęsi.....	5
5. Wybieg dla gęsi - naturalne łąki i pastwiska.....	5
6. Przygotowanie odpowiednich pomieszczeń dla gęsi.....	6
7. Zakup i transport piskląt.....	8
8. Właściwe żywienie gęsi.....	9
9. Zapewnienie jakości życia gęsiom i jakości gęsiny.....	10
10. Humanitarny ubój gęsi.....	11
11. Zapewnienie czystego środowiska gęsiom.....	12

1. Kwestionariusz gotowości gospodarstwa do chowu

Poniższe pytania pozwalają wstępnie określić potencjał gospodarstwa i jego przygotowanie do przyzagrodowego chowu gęsi. Im więcej odpowiedzi pozytywnych, tym warunki chowu są bardziej odpowiednie.

Pytanie	Uszczegółowienie	Odp.
1. Jaka jest powierzchnia użytków zielonych w gospodarstwie?	łąki (areal)	
	pastwiska (areal)	
2. Czy w gospodarstwie uprawiane są zboża?	owies	
	pszenica	
	jęczmień	
	kukurydza	
	żyto	
3. Czy w gospodarstwie prowadzone są uprawy roślin okopowych jakich i jaki areal?	buraki pastewne	
	kapusta	
	rzepa	
	dynia	
	brukiew	
4. Czy w gospodarstwie są pomieszczenia inwentarskie (nie wykorzystywane obecnie)	powierzchnia użytkowa (m ²)	
	ogrzewane	
	okienne	
	wyposażone w prąd elektryczny	
	z doprowadzoną wodą pitną	

5. Czy jest w gospodarstwie konieczny sprzęt lub możliwość zakupu?	poidła	
	karmidła	
	koryta drewniane	
6. Czy w gospodarstwie są zbiorniki wodne lub inne możliwości udostępnienia wody do kąpieli gęsiom?	staw	
	oczko wodne	
	inny zbiornik zdolny do kąpieli gęsi	
7. Czy w gospodarstwie jest obszar ogrodniczy, z którego mogłyby korzystać gęsi?	sad	
	ogród	
	warzywnik	
8. Czy w gospodarstwie jest możliwość wydzielenia pomieszczenia na cele związane z ubojem i obróbką gęsi?	do uboju gęsi	
	do odpierzania	
	do patroszenia	
9. Czy w gospodarstwie jest lub będzie możliwe wydzielenie pomieszczenia do przechowywania tuszek gęsich?	lodówka	
	zamrażarka	
10. Czy w gospodarstwie przestrzegane są zasady ochrony środowiska?	niestosowanie środków agrochemicznych na terenie chowu gęsi	
	niespalanie tworzyw sztucznych w paleniskach domowych	
	niewylewanie nieczystości płynnych na użytki zielone i pastwiska	

2. Tradycja chowu gęsi w Polsce

W Polsce chów gęsi ma długą tradycję sięgającą XVI – XVII wieku. Największy rozkwit nastąpił w XIX wieku dzięki sprawnie działającej giełdzie w Warszawie, na której skupowano ponad 3,5 mln żywych gęsi, a następnie przepędzano do Prus, a po 1870 roku – Zjednoczonych Niemiec. Aby zniósł trud „podróży” należało zabezpieczyć w jakiś sposób ich łapy. Sposób był prosty i praktyczny. Otóż stado przepędzano przez ciekłą smołę, następnie przez piasek i przez kilka takich przejść na łapach gęsi tworzyły się „poduszeczki”, które niczym miękkie kapcie pozwoliły bezpiecznie wędrować. Zabieg ten nazywano „**podkuwaniem gęsi**”, choć niewiele wspólnego miało to z podkowami u koni. Pędzeniem gęsi do naszych sąsiadów zza Odry zajmowały się całe rodziny, głównie mężczyźni i tradycja ta przechodziła z „ojca na syna”. Szlak wiódł przez Mazowsze, Kujawy, Wielkopolskę, wzdłuż Wisły, Warty, Noteci, przemierzały przyległe do rzek łągi, pastwiska i łąki. Korzystając z rzek, stawów i oczek wodnych, które oprócz wody pitnej dawały możliwość kąpieli. Stąd pierze i puch gęsi już wtedy były poszukiwanym surowcem na pierzyny, poduszki nie tylko w kraju, ale również poza jego granicami.

Obecnie chów gęsi uznawany jest za jedną ze specjalności polskiego rolnictwa, a gęszyna za zdrową i wykwinną żywność. Gęś ze wszystkich gatunków drobiu najsilniej jest związana z naturą, a chów w małych stadach sprzyja jej zdrowiu, dobrym przyrostom masy ciała i doskonałemu opierzeniu.

Chów w stadach do 300 sztuk, **to powrót do tradycji polskiej wsi**, kiedy gęś doskonale komponowała się w jej krajobrazie. Gospodarstwa rodzinne mało powierzchniowe, często ze słabymi glebami, z niewielką ilością stosownych środków chemicznych i prostą agrotechniką, mają możliwość stworzenia dobrostanu dla gęsi i produkcję w proekologicznych lub ekologicznych warunkach **tradycyjnej, wiejskiej gęsiny**.

3. Rodzime rasy i odmiany gęsi

Rodzime rasy i odmiany gęsi są dobrze przystosowane do krajowych, a lokalnie często trudnych warunków środowiskowych i klimatycznych. Ich występowanie jest ściśle związane z tradycją i kulturą społeczności różnych regionów Polski. Na północy kraju są gęsi Kartuskie, Pomorskie, Suwalskie, Rypińskie, w południowej i południowo-wschodniej części gęsi Podkarpackie, Zatorskie, Lubelskie, Kieleckie, Biłgorajskie.

Rodzimą gęsią uznaną przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi w 2012 roku za odrębną rasę, **jest gęś Biała Kołudzka®**, hodowana od 1962 roku w Instytucie Zootechniki Państwowym Instytucie Badawczym Zakładzie Doświadczalnym Kołuda Wielka, woj. Kujawsko-pomorskie. Gęś ta stanowi 98% populacji gęsi w Polsce, utrzymywana w celu produkcji „gęsi owsianej”, której tuszki lub elementy są eksportowane głównie do Niemiec i innych krajów Unii Europejskiej. Gęś Biała Kołudzka® utrzymywana w chowie przyzagrodowym jest źródłem nie tylko zdrowej, naturalnej żywności, ale również źródłem dodatkowego dochodu.

4. Przygotowanie odpowiednich warunków chowu gęsi

Aby zająć się przyzagrodowym chowem gęsi należy rozpatrzyć możliwości jakie mamy w zakresie pomieszczeń i własnych pasz (zboża), użytków zielonych, łąk, pastwisk, ogrodów i upraw innych roślin (okopowe, buraki, rzepa, dynia pastewna, marchew, kapusta, brukiew, itp.).

Przewidzieć również należy **niezbędny sprzęt, taki jak poidła, karmidła oraz ścioty (słoma żytnia, pszena, jęczmienna)**. Warunkiem dobrych efektów chowu przyzagrodowego jest **higiena i czystość w gospodarstwie oraz bezwzględne przestrzeganie zasad bioasekuracji**. Bioasekuracja polega na stosowaniu zabiegów chroniących gospodarstwo przed wnikaniem różnego rodzaju patogenów chorobotwórczych, takich jak bakterie, wirusy, grzyby, itp. W związku z tym należy **stosować maty dezynfekcyjne** przed wejściem do budynków gospodarskich, jak również przed wjazdem na teren siedliska, poprzez rozłożenie maty przejazdowej nasączonej środkiem dezynfekcyjnym zalecanym przez służby weterynaryjne.

5. Wybieg dla gęsi - naturalne łąki i pastwiska

Dla zdrowia i dobrej kondycji gęsi należy **urządzić wybieg**, utwardzony lub trawiasty, który powinien być w pobliżu pomieszczenia, gdzie przebywają gęsi. Najlepiej jeśli będzie on **częściowo zadaszony**, aby zapewnić gąsiętom możliwość wychodzenia jak najwcześniej, od 1-2 tygodnia życia, początkowo na 20-30 minut a później stopniowo na dłużej. Zadaszenie chroni

ptaki przed zbyt dużym nasłonecznieniem, wiatrem i deszczem. Szczególnie ta **ochrona jest konieczna dla gąsiąt do 6-7 tygodnia życia**, ponieważ w tym okresie wykształca się gruczoł kuprowy, czyli łojowy, który wydziela tłuszcz służący do natłuszczenia piór, w celu ochrony przed wilgocią.

Na wybiegu należy gęsiom zapewnić stały dostęp do czystej wody do picia oraz do paszy i zielonki, w oddzielnych korytach. **Obszar wybiegu** należy dostosować do liczby gęsi, przeznaczając w początkowym okresie wychowu **ok. 5 m² na jednego ptaka**. Następnie, kiedy gęsi są starsze, silniejsze i chętnie „spacerują”, nie ograniczamy im wybiegu i związanej z tym przyjemności poznawania terenu i wyboru żerowiska. Łąki, pastwiska, sady, ogrody i inne użytki zielone, które znajdują się w gospodarstwie są doskonałym terenem dla gęsi nie tylko pod względem pokarmowym, ale i ich dobrego samopoczucia. Naturalne warunki i dobrostan dla gęsi, jako ptaków wodnych zapewni zawsze stały dostęp do wody pitnej, ale też do kąpielisk, stawów, oczek wodnych czy baseników urządzonych w wybranych miejscach na pastwisku, czy w ogrodzie. Warunkiem jednak zasadniczym jest **czystość biologiczna wody** tak pitnej, jak i służącej do pływania i naturalnej higieny.

Gęsi to ptaki trawożerne dla których pasze zielone, **naturalne łąki, pastwiska** są konieczne w żywieniu, dla ich prawidłowego wzrostu, rozwoju, ale przede wszystkim zaspokajają ich potrzeby behawioralne, poprawiając tym samym dobrostan. Najlepsze są pastwiska naturalne, stałe, złożone z roślin mieszanych, silnie

krzewiących się, niewysokich, odpornych na wygryzanie i wydeptywanie. Dobre pastwisko powinno składać się z różnych gatunków traw (70-90% porostu), motylkowych drobnziarnistych (10-30%) i ziół (np. kminek, ostropest, 1-2%). Na 1 ha pastwiska nie powinno się przeznaczać więcej niż 120 gęsi. Należy pamiętać, że **podczas wypasu gęsi muszą mieć zabezpieczony stały dostęp do wody do picia**. Najprościej jeśli będzie to beczkowóz, z którego napętnia się koryta w miarę potrzeby. Nawet chwilowy brak wody, szczególnie podczas lata, może spowodować stres, niepokój i w rezultacie doprowadzić do podduszeń czy nawet padnięć ptaków. W przypadku braku pastwiska w pobliżu gospodarstwa należy **świeżo ściętą zielonkę** dowozić gęsiom i podawać na wybiegu do paśników lub drewnianych koryt. Szczególnie jest to ważne dla gąsiąt tygodniowych, które w tym wieku już powinny otrzymywać oprócz paszy treściwej, rozdrobioną zielonkę lub okopowe (np. startą marchew), a są zbyt młode i słabe, aby daleko wędrować w poszukiwaniu swoich smaków. Należy tak zaplanować areał uprawy pasz zielonych i okopowych, aby gęsi przez cały okres chowu miały tzw. „zieloną taśmę”, czyli aby zbiór zapewniał pokrycie potrzeb stada od wiosny do późnej jesieni. **Na 1 gęś utrzymywaną w gospodarstwie należy zaplanować około 70-80 kg pasz zielonych łącznie z okopowymi**. Początkowo gąsięta spożywają 20-70 g zielonki dziennie (na 1 szt.), natomiast ptaki starsze nawet 1500 g. Od jakości pastwiska, a więc od odpowiedniego składu gatunkowego i odmianowego runi, jego smakowości, fazy biologicznego rozwoju porostu zależy spożycie tej paszy przez gęsi. To bardzo istotny element w chowie przyzgodowym, którego wpływ możemy obserwować po zachowaniu ptaków, ich kondycji i

samopoczuciu, co pozwoli ocenić czy pastwisko zapewnia lub nie, dobrostan dla naszego stadka. Spożycie paszy treściwej w różnych etapach rozwoju i wzrostu gęsi zależy przede wszystkim od ilości zjadanej zielonki, która dostarcza wartościowych, naturalnych witamin, białka i innych składników pokarmowych. Nieocenionym aspektem wypasu na pastwiskach jest również bezpośredni wybór smakowitych roślin, na świeżym powietrzu, słońcu, w ruchu, co sprawia, że organizm gęsi prawidłowo się rozwija, jest odporny na choroby, co widać po przyrostach masy ciała, upierzeniu, barwie dzioba. Jednym słowem nasze stado ma wtedy zapewniony dobrostan, ptaki mają dobre samopoczucie.

6. Przygotowanie odpowiednich pomieszczeń dla gęsi

W gospodarstwie często znajdują się pomieszczenia, które z różnych powodów nie są wykorzystane. Są to budynki np. po trzodzie chlewnej, obory, szopy, wiaty, itp., pod warunkiem, że pomieszczenia będą jasne, z oknami i zabezpieczone przed przeciągami. Podłogiem nie mogą być ruszta lub siatki, na których nie można zastosować ściółki (słoma ze zbóż). Szczególnie **w pierwszych tygodniach odchowu pomieszczenie (tzw. wychowalnia) musi być ogrzewana, wyposażona w dostęp do prądu i wody**. Ponadto boczne wyjścia z budynku na wybiegi powinny zapewniać swobodne wyjście gąsiąt i bezpieczny bez tłoczenia się ich powrót do środka.

Przed wstawieniem gąsiąt, pomieszczenie należy uporządkować, umyć wodą najlepiej przy pomocy myjki ciśnieniowej, a następnie zdezynfekować z użyciem preparatów zalecanych przez

weterynarię. Suche pomieszczenia zaścielić „zdrową” ściółką, a wiec słomą niezagrzybioną i niespleśniałą.

Następnie ustawia się **poidla i karmidla**. Ich ilość uzależniona jest od liczby wstawionych gąsiąt, należy jednak zwrócić szczególną uwagę, aby każde pisklę, czy starsze ptaki miały zawsze swobodny dostęp do wody i do paszy. Tak więc w miarę wzrostu należy zwiększyć ilość sprzętu, aby zapewnić ptakom również komfort i dobre samopoczucie przy pobieraniu karmy. Często w stadzie zauważa się zróżnicowanie osobników, które nie wynika tylko z płci, ale szczególnie z braku swobodnego dostępu do wody i paszy.

W wychowalni gąsiąt, tak jak innych gatunków drobiu należy zapewnić pisklątom **odpowiedni komfort cieplny**, w zależności od wieku. Wychowalnię można ogrzewać np. ogrzewaniem centralnym lub innym, ale ważne jest, aby źródło ciepła było rozmieszczone równomiernie, co pozwala uzyskać wyrównaną temperaturę w całym pomieszczeniu. Ogrzewanie dodatkowo wspomagamy miejscowym dogrzewaniem poprzez zastosowanie promienników podczerwieni (sztuczne kwoki).

Temperaturę w wychowalni mierzymy na wysokości 1,5 m od podłogi. Temperatura pod dodatkowym źródłem ciepła jest wyższa o 4-5°C. Sztuczne kwoki zawieszają się na wysokości 40-50 cm od głowy pisklęcia i podnosi w miarę wzrostu gąsiąt. Jedna sztuczna kwoka wystarcza na 50 gąsiąt. **W tabeli 1** przedstawiono zalecenia dotyczące temperatury gwarantującej dobre samopoczucie i fizyczną kondycję ptaków.

Tabela 1. *Zalecane temperatury w wychowalni gąsiąt*

Okres wychowu	Temperatura °C	
	wychowalnia	sztuczna kwoka
<i>Pierwsze 3 dni</i>	25-26	29-31
Od 4. do 7. dnia	23-25	27-29
W 2. tygodniu	21-22	25-26
W 3. tygodniu	20-21	23-24
W 4. tygodniu	18-20	-
Od 5. do 7. tygodnia	17	-
Od 8. tygodnia do zakończenia tuczu	jak na wybiegu	

Obserwacje zachowań gąsiąt są wskazówką dla opiekuna stadka, jak postępować, aby zapewnić dobre samopoczucie, a tym samym rozwój i wzrost ptaków. **Zbyt wysoka temperatura** powoduje, że pisklęta wychodzą spod sztucznych kwok, otwierają dzioby, unoszą skrzydełka, usiłując „wydalić” nadmiar ciepła. **Jeśli temperatura jest za niska**, gąsięta starają się wzajemnie ogrzać, więc skupiają się, tłoczą, co w efekcie może doprowadzić do uduszeń i padnięć. Dobrostan w zakresie warunków cieplnych można poznać po swobodnym sadowieniu się piskląt, a więc wyborze miejsca najbardziej wygodnego. Ważnymi elementami warunków środowiska w wychowalni jest właściwa wentylacja i wilgotność powietrza. Wymiana powietrza poprzez sprawny **system wentylacji pomieszczenia** musi być dostosowana do wieku gąsiąt i nie może

powodować nadmiernego ruchu powietrza, szczególnie u małych gąsiąt wrażliwych na przeciągi.

Właściwe oświetlenie pomieszczenia wpływa na ilość pobieranej paszy i wody, szczególnie w pierwszych dniach odchowu. Przez pierwsze 2-3 dni należy stosować oświetlenie całą dobę o natężeniu 4-5 W/m², następnie skraca się do 14-16 godzin/dobę i zmniejsza natężenie do 2-3 W/m². W porze nocnej oświetlenie stosuje się zależnie od zachowania się gąsiąt. Jeśli obserwujemy i wyczuwamy niepokój w stadku po wyłączeniu oświetlenia, wtedy należy usunąć źródło tego niepokoju, a więc doświetlić pomieszczenie. Natomiast około 5 tygodnia odchowu można gąsięta przyzwyczajać do naturalnego dnia świetlnego i pozwolić im zasnąć o zmroku.

Bardzo ważnym warunkiem dobrostanu jest **zapewnienie pisklątom optymalnej powierzchni**, a więc liczby gąsiąt umieszczonych na 1 m² podłogi. Nadmierne zagęszczenie źle wpływa na zdrowie i rozwój ptaków. Wzmaga się zagrożenie chorobami i pasożytami, powstają gorsze warunki do regularnego i spokojnego pobierania karmy i wody. Umieszczenie zbyt dużej liczby ptaków na określonej powierzchni powoduje nerwowość i złe samopoczucie. Gęś dobrze czuje się na otwartej przestrzeni i wtedy jej zachowania są naturalne, zgodne z jej społecznym charakterem. Zalecana obsada:

- Pierwszy tydzień: 10-12 szt./m²
- Od 2. do 6. tygodnia: 4-5 szt./m²
- Od 7. do 14. tygodnia: 3-4 szt./ m²
- Od 15. do 17. tygodnia: 2-3 szt./ m²

7. Zakup i transport piskląt

Po przygotowaniu pomieszczenia jako wychowalni, należy **zakupić pisklęta w wylęgarni uznanej przez weterynarię**. Gąsięta muszą być zdrowe, bez chorób przenoszonych przez jaja a jaja użyte do lęgu muszą odpowiadać obowiązującej normie. Również gąsięta charakteryzuje norma według której po wylęgu powinny ważyć 80-140 g i być pokryte gęstym lśniącem puchem. Po kolorze puchu można odróżnić płeć: samce zdecydowanie żółte, samice z przewagą szarego na głowie i w części grzbietowej. Powinny mieć zagojony pępek i czysty stek.

Prawidłowy transport piskląt do wychowalni jest jednym z pierwszych, ważnych czynników, który wpływa na powodzenie w chowie, dlatego należy dbać o to, aby w tym czasie ptaków nie przeziębili lub przegrzali. Transport powinien odbywać się samochodem, w którym utrzymuje się stałą temperaturę na poziomie 23-25°C, a gąsięta przewożymy w czystych kartonach lub plastikowych kontenerach. Na 10 gąsiąt wystarczy pudełko kartonowe o wymiarach 30x20 cm i wysokości 30 cm. Po przywiezieniu piskląt należy je umieścić w nagrzanym pomieszczeniu (tj. wychowalni), uprzednio wybielonym, zdezynfekowanym i zaścienym słomą (żytnią, psenną lub jęczmienną). **Każde gąsię wyjmując z kartonu lub innego pojemnika należy napoić przez zanurzenie dzioba w czystej wodzie o temperaturze pokojowej** z napełnionych uprzednio poidełek lub innego sprzętu przeznaczonego do pojenia. Czynność ta jest bardzo ważna, ponieważ po transporcie pisklę może odczuwać pragnienie a samodzielnie nie może jeszcze dotrzeć

sprawnie do poidła. Po „łyku” wody pisklę ożywia się, staje się bardziej ruchliwe i zaczyna poszukiwać pożywienia. Pasza w karmidłach musi być dostępna tak jak, woda, przez całą dobę.

8. Właściwe żywienie gęsi

Bardzo ważne jest, aby **odżywcza wartość karmy była dostosowana do wieku gęsi**. W związku z tym w żywieniu gęsi, w chowie przyzagrodowym wyróżnia się cztery charakterystyczne okresy, w których gęsi mają różne wymagania dotyczące pokarmowej wartości paszy. **Żywienie gęsi** w ekstensywnym chowie, a taki jest chów przyzagrodowy, **oparte jest głównie o pasze gospodarskie**. Jak sama nazwa wskazuje należy wykorzystać wszystkie pasze, które są wytwarzane, czy rośliny, które są uprawiane we własnym gospodarstwie. Jak już wspomniano gęś jest bardzo mocno związana z naturą i potrafi odnaleźć według własnych upodobań miejsca do żerowania. Doskonale wykorzystuje i chętnie zjada różnorodne trawy, zioła i chwasty, które rosną na niezagospodarowanych jeszcze nieużytkach. Dobrostan jaki towarzyszy gęsi w gospodarstwie można zauważyć po dobrej kondycji, a więc umięśnieniu, pięknym, lśniącym upierzeniu, doskonałym wybarwieniu dzioba (żółto-pomarańczowy) i podobnie łap.

W pierwszych czterech tygodniach życia trzeba szczególnie zadbać o gąsięta. W tym okresie „startu życiowego” naszych piskląt, dobrej jakości pasza i woda odgrywają kluczową rolę w powodzeniu chowu. Mieszanka treściwa na ten okres powinna zawierać wartościowe białko i więcej energii oraz składników mineralnych,

jako cennego budulca organizmu. Mieszankę określa się nazwą „pełnoporcjowa”. Może być w formie kruszonki lub drobnego granulatu, ale również w postaci sypkiej i powinna zawierać śruty zbożowe (ok. 63% w tym około 20% śruty kukurydzianej), roślin białkowych, w tym nasion roślin motylkowych, makuchów, poekstrakcyjnej śruty rzepakowej, słonecznikowej, dodatek suszonych ziół (wstawienia wczesnowiosenne) lub suszu z traw i dodatków mineralno-witaminowych. Zaleca się, aby na ten okres zakupić paszę w dobrej mieszalni pasz, co pomoże nam uniknąć pewnych niedoborów w żywieniu gąsiąt, nieprawidłowości w rozwoju oraz złej kondycji fizycznej i psychicznej ptaków. Paszę i wodę należy podawać bez jakichkolwiek ograniczeń. **Do 4 tygodnia każda sztuka powinna spożyć 4,0-4,2 kg paszy treściwej**. W pierwszym tygodniu gąsięta zjadają po około 50 g/sztukę dziennie, ale w 4 tygodniu już około 210 g/sztukę dziennie.

Już od 6-7 dnia życia gąsięta chętnie jedzą zielonkę np. pocięte pokrzywy, świeżą młodą trawę, młode żyto itp. w ilościach takich ile mają ochotę spożyć.

W drugim okresie (od 5 do 8 tygodnia) można ograniczyć paszę treściwą i podawać jej po 230-240 g/sztukę dziennie, ale pod warunkiem, że gęsi mają pod dostatkiem (do 800g/sztukę/dzień) dobrej jakości zielonki. Jeżeli nie ma w gospodarstwie wystarczającej ilości tej karmy, wtedy należy zwiększyć dzienną dawkę paszy treściwej na taką, aby gęsi nie były głodne. Gęsi jako ziarnojady chętnie spożywają śruty zbożowe, których w mieszance na ten okres chowu może być do 80%, w tym kukurydzianej 10-15%,

śrut białkowych około 17% oraz dodatek kredy pastewnej i mieszanki MMD. W tym okresie każda gęś zje 6,5-7,3 kg paszy treściwej i nawet 20 kg zielonki.

Trzeci okres przypada między 9 a 14 tygodniem chowu i jest to okres najtańszego żywienia, ponieważ podstawą jest **zielonka, okopowe, śruty i poślady zbożowe** zmieszane z parowanymi ziemniakami lub bez ich użycia. Dziennie zaleca się dawkę 220-260 g/sztukę mieszanki zbożowej i do tego do woli zielonka, której gęś może spożyć do 3000 g. Planując należy przewidzieć w tym okresie na 1 gęś około 10 kg paszy i około 42 kg zielonki, okopowych czy resztek pozostałych w ogrodzie warzyw i sadów.

Po ukończeniu 14 tygodnia życia utrzymujemy gęsi na pastwisku, łące czy sadzie, a do koryt wsypujemy ziarno zbóż, odpady z upraw motylkowych, kukurydzę, ale chętnie gęsi jedzą cały owies, stąd „gęś owsiana”.

Chów przyzagrodowy nie ma ściśle określonego terminu, w którym należy dokonać uboju. Może to nastąpić w 20 czy 24 tygodniu życia gęsi, albo jeszcze później, w zależności od potrzeb i decyzji gospodarza. **Najlepszej jakości tuskę gęsi uzyskuje się po minimum 3 tygodniach karmienia owsem, przed planowanym ubojem.**

9. Zapewnienie jakości życia gęsiom i jakości gęsiny

Tradycyjna wiejska gęsiną pozyskana z przyzagrodowego chowu z zachowaniem wszystkich warunków dobrostanu, w tym zaspokajania potrzeb żywieniowych, behawioralnych, a także przyjaznego gospodarza z dużą empatią do tych ptaków, charakteryzuje przede wszystkim doskonała kondycja fizyczna, dobre umięśnienie i białe, lśniące upierzenie. **Tuszka z podrobami waży ponad 5 kg, a tłuszczu sadełkowego odłożonego w tylnej części jamy brzusznej, nie powinno być więcej niż około 5% (200-300g).** Piersi ze skórą (bez kości) gęsi owsianej ważą razem około 1,2 kg, a uda z podudziem również ze skórą i z kością, podobnie około 1,1 kg. Takie efekty można uzyskać nabywając **gąsięta rasy Białej Koludzkiej®**. **Jest to gęś hodowana od 58 lat w Instytucie Zootechniki – Państwowym Instytucie Badawczym Zakładzie Doświadczalnym w Kołudzie Wielkiej.** Jest dobrze przystosowana do rodzimych warunków, do paszy, wody, pastwisk i stąd odporna na choroby. Dobrostan, a więc odpowiednia dbałość o higienę pomieszczeń, wybiegów, sprzętu, wody, ściółki, właściwe żywienie (zdrowe pasze), dobra opieka człowieka, w tym kontrola i obserwacja zachowania gęsi, stanowią o powodzeniu chowu bez chorób i upadków.

Jak wspomniano wcześniej, chów przyzagrodowy nie ma ściśle określonego terminu uboju. **Ważny jest stan upierzenia.** Dojrzałe pióro ma suchą, przezroczystą stosińę, wyschnięty rdzeń, wyrośniętą, całkowicie uformowaną chorągiewkę i luźno tkwi w skórze. Ruch wilgotną dłońią po powierzchni piór, szczególnie w części brzusznej, powoduje ich wypadanie, a gęś gubi upierzenie

podczas ruchu, na pastwisku i w miejscach, w które się przemieszcza. Jest to optymalny czas uboju, bo wtedy tuszka ma gładką skórę pozbawioną niewykształconych piór lub widocznych zaczątków nowego upierzenia (tzw. pypci).

Wiejska gęsiną to nie tylko zdrowe i smaczne mięso, ale także pierze i puch uzyskane po uboju. Pierze i puch od gęsi Białych Kołudzkich® charakteryzuje doskonała jakość, w tym: lśniąca, biała barwa, bardzo dobre wyrośnięcie i ukształtowanie, ale co najważniejsze to sprężystość puchu, która, jak wykazały badania amerykańskie i japońskie, jest najwyższa na świecie. Oprócz genetycznego wpływu na tę cechę puchu, bardzo ważne są warunki chowu gęsi, w tym: obsada, żywienie, korzystanie z wybiegów, pastwisk i dostępu do naturalnych kąpielisk. **Chów przyzagrodowy w stadkach liczących do 300 sztuk** stwarza możliwość dla małych i średnich gospodarstw, dodatkowych przychodów ze sprzedaży tuszek, przetworów oraz poubojowego pierza i puchu. Dobrostan, jaki stwarzamy gęsiom w ekstensywnym chowie, w niewielkich stadkach, zapewnia również harmonię między ptakiem, a środowiskiem, co wpływa na ich dobre samopoczucie, przyrosty i jakość upierzenia. Nadrzędna jest zawsze rola człowieka, gospodarza, bo przecież od nas zależy dobrostan gęsi, z pewnością odwzajemniony „urodą stada” oraz wysoką wartością pozyskiwanych produktów. Zachowanie gospodarza, który bezpośrednio zajmuje się chowem musi do końca zapewniać gęsiom poczucie bezpieczeństwa i spokoju.

Szczególną troską i uwagą otoczyć gąsięta w pierwszych tygodniach odchowu. Nieopierzone pisklęta należy chronić przed deszczem,

chłodem i zbyt dużym nasłonecznieniem. Głównie chodzi o ochronę nerek, które są w części grzbietowej ptaka słabo zabezpieczone przez brak piór. Łatwo dochodzi do przeziębienia i unieczynnienia funkcji nerek, co powoduje tzw. skazę moczanową, a więc zatrucie organizmu, chorobę i zwiększone upadki.

Objawem złego samopoczucia gąsiąt jest ich skupianie się, tłoczenie lub bieganie, niepokój i popiskiwanie. Przyczyn tego jest kilka:

- niska lub za wysoka temperatura
- przeciągi
- wysoka wilgotność powietrza
- mało wartościowa pasza
- zatrucia
- brak dostępu do karmideł z paszą (jest ich za mało)
- odwodnienie lub brak dostępu do wody
- zbyt duża obsada na 1m²
- choroba (zakażenie bakteriami, wirusami)

Należy obserwować zachowanie piskląt i starszych gęsi, aby jak najszybciej zareagować i podjąć odpowiednie działania, w skrajnych przypadkach z pomocą lekarza.

10. Humanitarny ubój gęsi

Stworzenie gęsiom nieodpowiednich warunków przed dokonaniem uboju jest nie tylko zaprzeczeniem dobrostanu, ale skutkuje pogorszeniem jakości mięsa spowodowanej między innymi niekorzystnymi zmianami chemicznymi oraz słabym, długotrwałym

wykrwawianiem. **Humanitarny ubój gęsi** jest nie tylko obowiązkiem, ale przede wszystkim powinnością właściciela stadka i musi przebiegać w taki sposób, aby u pozostałych ptaków nie powodować dodatkowego stresu oraz lęku w ostatnich godzinach życia. Dla ułatwienia przebiegu uboju i bezpieczeństwa gęsi oraz osoby wykonującej, dobrym rozwiązaniem będzie zaopatrzyć się w lejek ubojowy. Wykonany jest ze stali dodatkowo pokrytej warstwą cynku lub ze stali chromowanej dla łatwego utrzymania w czystości przy równoczesnym zabezpieczeniu przed rdzą. Lejek wyposażony jest w specjalną stalową obejmę z panelem mocującym do zawieszenia na słupach, czy na specjalnych uchwytach. Gęś umieszczona głową ku dołowi jest odpowiednio unieruchomiona i nie ma możliwości wyrwania się i trzepotania skrzydłami. Przed ubojem należy gęś ogłuszyć poprzez energiczne uderzenie pałką w głowę. Głowę luźno zwisającą z otworu lejka unieruchamiamy trzymając gęś za dziób. Wtedy ogłuszenie będzie skuteczne i spowoduje utratę przytomności gęsi, trwającej aż do jej śmierci. Następnie wykonuje się cięcie w części ciemieniowej głowy.

11. Zapewnienie czystego środowiska gęsiom

Proekologiczny sposób chowu gęsi umożliwia otrzymanie gęsiny najwyższej jakości, spełniającej wysokie wymagania smakowe i zdrowotne konsumentów. Współczesny, świadomy konsument dba o swoje zdrowie i ma świadomość ścisłych powiązań pomiędzy jakością nabywanej i spożywanej żywności a stanem zdrowia i samopoczucia, swojego i swojej rodziny. Gęsina jest mięsem optymalnym w żywieniu dzieci, dlatego też jej czystość chemiczna i

wolność od zanieczyszczeń jest bardzo ważną składową jej jakości prozdrowotnej.

Zapewnienie odpowiednich warunków chowu daje gwarancję dobrostanu zwierząt, który bezpośrednio przekłada się na późniejszą jakość surowca mięsnego oraz na walory odżywcze i smakowe wytwarzanych z nich produktów gęsich, dań i potraw. Proekologiczny, a więc zgodny z gatunkowymi potrzebami żywymi i żywieniowymi gęsi i wymogami ochrony środowiska sposób chowu, wpisuje się we współczesne wymogi trwałego i zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich.

Tradycyjny chów gęsi był naturalny i ekologiczny, podobnie jak i całe rolnictwo, do czasu wprowadzenia intensywnych i przemysłowych metod produkcji rolnej wspieranych stosowaniem nawozów sztucznych i syntetycznych środków ochrony roślin (agrochemii). W długofalowej perspektywie stosowanie tych środków powoduje wyjałowienie i zubożenie żyzności gleb, kumulowanie się zanieczyszczeń w glebie, wodach powierzchniowych i podziemnych, giniecie owadów i innych zwierząt pożytecznych, zmniejszenie bioróżnorodności oraz spadek wartości biologicznej wytwarzanej w ten sposób żywności. Przemysłowe, wielkoskalowe metody hodowli drobiu i innych gatunków zwierząt, w których nie są respektowane ich gatunkowe potrzeby, powodują iż nie jest zapewniony im odpowiedni dobrostan i powstają duże ilości skoncentrowanych zanieczyszczeń środowiska (odory, zanieczyszczenia płynne i stałe). Przekłada się też na gorszą jakość biologiczną i zdrowotną, a tym samym smakową surowca mięsnego.

Aby zagwarantować odpowiednie, zgodnie z niniejszym standardem warunki chowu i najwyższą jakość gęsiny, należy zapewnić, aby w trakcie chowu drobiu były przestrzegane odpowiednie zasady związane nie tylko z samym sposobem chowu, ale też ze sposobem prowadzenia całego gospodarstwa rolnego, które powinno być zrównoważone pod względem środowiskowym:

- Na ternach wybiegu dla gęsi oraz miejscach ich żerowania i przebywania nie mogą być stosowane chemiczne środki ochrony roślin, ani nawozy sztuczne. Teren dostępny gęsiom powinien być całkowicie naturalny;
- Należy zadbać, aby w paleniskach domowych nie spalano odpadów z tworzyw sztucznych. Powoduje to emisję do powietrza i opadanie w pobliżu gospodarstwa toksycznych zanieczyszczeń (m. in. dioksyn), które opadając dostają się do gleb, skąd mogą przedostawać do roślin spożywanych przez gęsi, a następnie odkładać się w ich organizmach;
- Niedopuszczalne jest wylanie na pola, łąki i pastwiska ścieków bytowych i zawartości szamb. Zanieczyszczenia w nich zawarte przenikają do gleb, a następnie do roślin spożywanych przez gęsi;
- Niedopuszczalne jest wyrzucanie odpadów, w tym opakowań po środkach chemicznych do lasów, rowów i zadrzewień śródpolnych, nadwodnych czy przydrożnych. Na obszarach dostępnych gęsiom nie mogą znajdować się żadne odpady lub sprzęty, które mogłyby dostać się do przewodów pokarmowych ptaków lub spowodować ich zatrucie lub okaleczenie;

- Niedopuszczalne jest stosowanie w żywieniu gęsi pasz i karm zawierających GMO (genetycznie modyfikowane organizmy), ani pasz przeznaczonych do żywienia innych gatunków drobiu czy zwierząt;
- Niedozwolone jest sztuczne lub przymusowe karmienie gęsi, kluskowanie, ani stosowanie środków hormonalnych lub innych przyspieszających wzrost lub tucz ptaków.

W żywieniu gęsi można stosować wszelkie pasze i środki (w tym mieszanki ziołowe) zalecane do stosowania w rolnictwie (chowie) ekologicznym gęsi. Zalecana jest specjalna pasza opracowana na potrzeby niniejszego standardu.

Ponieważ gęsi są ptactwem wodnym, należy zapewnić im dostęp do czystej wody, nie tylko w celach pitnych, ale również w celu zaspokojenia ich potrzeb behawioralnych. Należy, w miarę możliwości, podjąć działania na rzecz małej retencji wodnej – zatrzymywania wód opadowych w zbiornikach (stawy, stawiki, baseny, sadzawki, oczka wodne) i udostępnić je gęsiom.